

УДК 351/354 + 327.56 323.22(477)

<https://doi.org/10.31470/2786-6246-2022-2-227-252>

Яровой Т.С.,

доктор наук з державного управління, доцент, в.о. завідувача кафедри міжнародних відносин та політичної комунікації Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ORCID:0000-0002-7266-3829

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті здійснено аналіз методичного підходу щодо забезпечення державної безпеки. Обґрунтовано, що для створення ефективної системи національної безпеки та узгодження її з державно-правовим статусом України як незалежної, демократичної держави, а також вимогами соціально-економічного, науково-технічного і духовного розвитку українського суспільства, необхідно не тільки об'єднання зовнішніх і внутрішніх чинників її забезпечення, а й напрацювання відповідних теоретико-правових та методологічних досліджень цієї проблематики. Сучасний інтегрований світ переконливо свідчить, що неможливо звести забезпечення зовнішньої безпеки лише до меж національних кордонів тих чи інших держав. Саме тому єдиним і найбільш виваженим і реальним шляхом забезпечення зовнішньої безпеки України може стати пошук та налагодження взаємовідносин з Європейським Союзом і Сполученими Штатами Америки з метою більш ефективної реалізації та захисту своїх національних інтересів. Однак, за умов нинішньої геополітичної ситуації, яка склалася у світі, провідними векторами розвитку зовнішньої політики Української держави може бути

максимальне розширення зв'язків з країнами Західної Європи і США. За цих обставин, керівництво Української держави повинно чітко усвідомити, що на початку XXI ст. у зовнішній політиці України, як на східному, так і на західному напрямках, настав якісно новий етап. Це свідчить про те, що багатовекторність державної політики України має залишитись у минулому. Зовнішньополітична діяльність України у сфері гарантування національної безпеки держави спиратиметься на політику європейської і євроатлантичної інтеграції та здійснюватиметься на різних рівнях – глобальному, регіональному, міжрегіональному, субрегіональному, транскордонному. На глобальному рівні Україна розглядає поглиблення стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки, як гарантом міжнародної безпеки на євроатлантичному просторі, на основі Хартії Україна – США про стратегічне партнерство.

Агресія Росії проти України збільшила актуальність реформування Ради Безпеки ООН. Тому у межах роботи Генеральної Асамблеї ООН, увага має зосереджуватися на підтримці таких ініціатив з реформування Ради Безпеки ООН, які забезпечать її адекватне реагування на порушення міжнародного права, навіть якщо порушник є постійним членом цього органу.

Ключові слова: національна безпека, державна безпека, глобалізація, реформування системи глобальної безпеки, публічне управління.

Yarovoy T.S.,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of International Relations and Political Communication of the Open International University of Human Development «Ukraine»

METHODICAL APPROACH TO ENSURING STATE SECURITY

Abstract. The article analyzes the methodological approach to ensuring state security. The author substantiates that to create an effective system of national security and harmonize it with the state and legal status of Ukraine as an independent, democratic state, as well as the requirements of socio-economic, scientific, technical and spiritual development of Ukrainian society, it is necessary not only to combine external and internal factors of its provision, but also the development of relevant theoretical, legal and methodological research on this issue. The modern integrated world convincingly proves that it is impossible to reduce the provision of external security only to the borders of the national borders of certain states. That is why the only and the most balanced and real way to ensure Ukraine's external security can be to seek and establish relations with the European Union and the United States of America in order to more effectively implement and protect their national interests. However, given the current geopolitical situation in the world, the leading vectors of development of the foreign policy of the Ukrainian state may be the maximum expansion of ties with Western Europe and the United States. Under these circumstances, the leadership of the Ukrainian state must clearly realize that at the beginning of the XXI century. a qualitatively new stage has come in Ukraine's foreign policy, both in the eastern and western directions. This indicates that the multi-vector nature of Ukraine's state policy must remain in the past. Ukraine's foreign policy in the field of national security will be based on the policy of European and Euro-Atlantic integration and will be carried

out at various levels - global, regional, interregional, subregional, cross-border. At the global level, Ukraine considers deepening its strategic partnership with the United States of America as a guarantor of international security in the Euro-Atlantic area, based on the Ukraine-US Charter on Strategic Partnership.

Russia's aggression against Ukraine has increased the urgency of reforming the UN Security Council. Therefore, in the work of the UN General Assembly, the focus should be on supporting such initiatives to reform the UN Security Council, which will ensure its adequate response to violations of international law, even if the violator is a permanent member of this body.

Key words: national security, state security, globalization, reforming the global security system, public administration.

Постановка проблеми. Процес виникнення і ствердження Української держави передусім пов'язаний з проблемами забезпечення її державної та національної безпеки. Цілком очевидним є те, що подальше існування, самозбереження і сталий розвиток України як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави, залежить від реалізації національно спрямованої внутрішньої та зовнішньої політики і щодо захисту інтересів держави, суспільства та особи. Тобто йдеться про створення певної системи, що дає змогу їй гарантувати захищеність життєво важливих інтересів держави (її конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність державних кордонів), суспільства (його матеріальні та духовні цінності) і особи (її права та свободи) від внутрішніх та зовнішніх загроз.

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, соціальної напруженості, економічної кризи, розбалансованості усіх гілок влади, політичної нестабільності, відсутності сформованих структур громадянського суспільства, життєво важливою постає проблема створення цілісної та ефективної системи національної безпеки держави. У Конституції України та відповідно до чинного законодавства, державна

безпека розглядається як складова національної безпеки, її окрема сфера. Забезпечення державної безпеки регламентовано на законодавчому рівні і здійснюється спеціально уповноваженими на те суб'єктами. Водночас, у чинному законодавстві немає визначення та закріплення терміна «державна безпека», не сформовано сучасне теоретико-методологічне підґрунтя щодо визначення місця державної безпеки у системі національної безпеки України.

Для створення ефективної системи національної безпеки та узгодження її з державно-правовим статусом України як незалежної, демократичної держави, а також вимогами соціально-економічного, науково-технічного і духовного розвитку українського суспільства, необхідно не тільки об'єднання зовнішніх і внутрішніх чинників її забезпечення, а й напрацювання відповідних теоретико-правових та методологічних досліджень цієї проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. М. Потебенько та В. Гончаренко у науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу України зазначають, що державна безпека України – це стан захищеності корінних підвалин суспільства, державних інститутів, необхідних для виконання державою своїх функцій з управління загальнозначущими справами суспільства [1]. С. Яценко розглядав державну безпеку як стан захищеності державної влади, суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності, спокою народу, громадської злагоди, довкілля, національної та релігійної рівності [2].

Фахівець із національної безпеки О. Вовк зазначав, що державна безпека – складова національної безпеки, стан захищеності державної влади, суверенітету, територіальної цілісності, громадської злагоди, що забезпечується діяльністю державних органів і законодавчо, і реально [3].

На думу М. Мельник та М. Хавронюк, державна безпека – це захищеність державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, її економічного, науково-технічного й

оборонного потенціалу, державної таємниці, правопорядку, державного кордону, життєво важливої інфраструктури та населення від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, а також від терористичних та інших особливо небезпечних зазіхань з боку злочинних організацій, груп чи осіб [4-5].

С. Гордієнко пропонує розглядати державну безпеку як форму (різновид) національної безпеки, що передбачає спроможність держави забезпечувати стабільне функціонування державних та суспільних інституцій, а також стан їхньої захищеності від потенційних і реальних загроз [6].

Найвдаліше дефініцію державної безпеки розкрито В. Пилипчуком, який зазначав, що державна безпека – це захищеність державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України від зовнішніх і внутрішніх загроз, розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організованих злочинних організацій, окремих груп та осіб на життєво важливі інтереси України [6-7].

Водночас В. Пилипчук наголошував, що необхідно зважати на те, що державна безпека не зорієнтована на певну сферу суспільних відносин, і завдання щодо забезпечення державної безпеки мають реалізовуватися в усіх сферах національної безпеки України (у разі виникнення загроз життєво важливим інтересам України у зазначених сферах) [8].

Метою статті є системний аналіз методичних підходів щодо забезпечення державної безпеки.

Виклад матеріалу. Забезпечення національної безпеки у формі державної безпеки реалізується у всіх сферах національної безпеки України.

Чинна нормативно-правова база, яка регламентує забезпечення державної безпеки її суб'єктами, не в повному обсязі відповідає сучасним

викликам та загрозам і потребує вдосконалення, з урахуванням специфічних умов її забезпечення. Якщо йдеться про зовнішні загрози державній безпеці, то було б доцільно внести відповідні зміни у статтю 4 Закону України «Про розвідувальні органи України», шляхом доповнення до основних завдань розвідувальних органів України завдання із здійснення спеціальних заходів, спрямованих на підтримку національних інтересів і державної політики України у сфері державної безпеки.

Враховуючи особливості ведення гібридної війни Російської Федерації проти України, під час якої супротивником використовуються кримінальні структури, здійснюється їх озброєння та бойове злагодження, було б доречно шляхом здійснення доповнень у статтю 6 Закону України «Про розвідувальні органи України», визначити для всіх розвідувальних органів сферою їх діяльності – державну безпеку. У такий спосіб законодавчо буде визначено розвідувальні органи України суб'єктами забезпечення державної безпеки та утворено сучасне нормативно-правове підґрунтя для здійснення розвідувальної діяльності в інтересах забезпечення державної безпеки, протидії їй зовнішнім загрозам.

Що стосується внутрішніх загроз державній безпеці України, то необхідно враховувати ті специфічні умови, у яких знаходиться наша країна останні роки. Для забезпечення державної безпеки, необхідно провести відповідну роботу над помилками, отримати відповідь, чому ми маємо анексовані та тимчасово окуповані території? Чому не була забезпечена внутрішня безпека держави, як об'єкта державної безпеки? Які нові внутрішні загрози державній безпеці виникають чи можуть виникнути? Що необхідно зробити на організаційному, правовому, технологічному та інших рівнях, щоб суб'єкти забезпечення державної безпеки були спроможні протидіяти гібридним загрозам та небезпекам.

Одним із ключових завдань для суб'єктів законодавчої ініціативи повинно бути формування ефективної нормативно-правової бази забезпечення державної безпеки, яка має відповідати сучасному стану

держави та забезпечити безпечні умови її розвитку. В умовах гібридної війни одним із головних завдань державної безпеки України має бути забезпечення внутрішньої безпеки країни, її державного управління від впливу організованої злочинності та інших внутрішніх загроз [9].

Внутрішня безпека держави – система державних органів та інституцій, які мають і реалізують повноваження та засоби для захисту України та її населення від злочинної, корупційної, підривної діяльності кримінальних структур та осіб, небезпечних соціальних конфліктів, техногенних і природних катастроф, епідемій, інших загроз, що виникають усередині держави. Внутрішня безпека держави, безумовно, є об'єктом державної безпеки України. Одним з сучасних дієвих інструментів забезпечення внутрішньої безпеки держави як об'єкта державної безпеки, є впровадження і законодавче закріплення діяльності кримінальної (внутрішньої) розвідки. Кримінальна розвідка – форма внутрішньої розвідки та вид розвідувальної діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, яка здійснюється на території держави та забезпечує раннє попередження та своєчасне запобігання внутрішнім загрозам, надає дані про можливість утворення злочинних угруповань, корупційних схем, інформує про дії злочинних угруповань, корупцію та інші кримінально карані дії. Кримінальна розвідка є одним з інструментів і одночасно способів забезпечення державної безпеки України [10].

Суб'єктами кримінальної розвідки повинні бути: Національне антикорупційне бюро України, спеціалізовані підрозділи з боротьби з організованою злочинністю у правоохоронних органах України. Координація діяльності суб'єктів кримінальної розвідки повинна здійснюватися відповідно до ст. 7 Закону України «Про розвідувальні органи України». Правовою основою для прийняття Закону України «Про кримінальну (внутрішню розвідку)» є: Конституція України, закони України: «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою

злочинністю», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про розвідувальні органи України», «Про оперативно-розшукову діяльність».

Основними завданнями розвідки повинні бути законодавчо визначенні такі завдання:

- виявлення чинників формування ризиків, загроз та небезпек криміналізації суспільства, національній безпеці України та її державному управлінню, а також надання цієї інформації суб'єктам забезпечення національної безпеки з метою організації та здійснення превентивних заходів щодо їх мінімізації та усунення;

- пошук, обробка та надання розвідувальної інформації про проникнення представників кримінальних структур, їх корумпованих зв'язків до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підготовку ними та ухвалення протизаконних рішень, що спрямовані на виникнення кризових ситуацій у країні; причини й умови виникнення явищ і чинників, що сприяють виявам сепаратизму, тероризму та екстремізму, створенню та функціонуванню незаконних воєнізованих збройних формувань, поширенню загроз національній безпеці та державному управлінню, пов'язаних із кримінальною та корупційною діяльністю злочинних угруповань та посадових осіб;

- виявлення та оцінювання загроз і чинників формування латентної злочинності в Україні, професійної та організованої злочинності, корупції, скоєння суспільно небезпечних злочинів, ризиків кримінологічної безпеки, їх впливу на стан національної безпеки України;

- сприяння правоохоронним органам встановленню місця перебування та джерел фінансування осіб, які оголошені в міжнародний розшук, щодо яких за рішенням суду, здійснюються оперативно-розшукові заходи, але встановити місце їх перебування заходами, визначеними оперативно-розшуковою діяльністю, неможливо;

- надання допомоги правоохоронним органам із збору інформації щодо здійснення або підготовки до здійснення посадовими особами чи

групою осіб суспільно небезпечної діяльності, відповідальність за яку передбачена Кримінальним кодексом України, з метою відкриття кримінального провадження;

- пошук, обробка та надання визначеним цим законом органам державної влади інформації про стан організованої злочинності та корупції у державі, з метою напрацювання загальнодержавних заходів щодо їх мінімізації та усунення;

- запобігання реалізації реальних загроз державній та національній безпеці України організованою злочинністю та корупцією, упередження явищ і чинників, що ними зумовлюються, і створюють потенційну загрозу національній безпеці України;

- надання пропозицій щодо здійснення заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами;

- участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, зокрема з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією.

Досвід упровадження кримінальної розвідки як складової системи державної безпеки у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією у розвинутих демократичних країнах, а саме: Австрії, Бельгії, Великобританії, Голландії, Китаї, Канаді, Литві, США, Фінляндії, свідчить про його ефективність. Кримінальна розвідка у цих країнах є одним із найпотужніших механізмів раннього виявлення, запобігання виникненню внутрішніх загроз національній безпеці, перетворенню потенційних загроз на реальні [11].

Упровадження та законодавче закріплення права України здійснювати кримінальну розвідку у системі забезпечення державної безпеки надасть змогу не тільки ефективно виявляти внутрішні загрози

на території країни, а й здійснювати законно визначену розвідувальну діяльність на тимчасово анексованих та окупованих територіях України, з метою одержання інформації щодо діяльності організованої злочинності, її документування та притягнення до кримінальної відповідальності, надання упереджувальної інформації керівництву держави щодо формування загроз громадянам України, суспільству, державі з боку сепаратистських та незаконних воєнізованих збройних формувань, які діють у Криму та Донецьку.

Нині у ст. 1 п. 4 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, наявне таке визначення терміну державна безпека: «державна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру» [12].

Водночас, для вдосконалення протидії загрозам та небезпекам, які характерні сфері державної безпеки, як складової національної безпеки України, з урахуванням специфічності діяльності суб'єктів забезпечення державної безпеки, було б доречно розглянути питання щодо можливості прийняття окремого Закону України «Про державну безпеку України», правовою основою для розробки якого має стати Конституція України, у якій визначено, що забезпечення державної безпеки покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. У Законі України «Про державну безпеку України» необхідно надати визначення терміну «державна безпека», визначити суб'єкти забезпечення державної безпеки, їх права та обов'язки, механізми взаємодії та координації.

У зв'язку зі специфічністю змісту державної безпеки та діяльності її суб'єктів, забезпечення у Законі «Про державну безпеку України» потрібно визначити як оперативно-організаційний принцип забезпечення державної безпеки» [13], який надає змогу орієнтувати конкретну роботу

суб'єктів забезпечення державної безпеки на оперативних напрямках діяльності та управлінських шляхах, що її організують. Тобто, Закон України «Про державну безпеку України» повинен визначати: управлінські аспекти забезпечення державної безпеки, скерування діяльності, кадрове забезпечення, професійні аспекти та роботу з джерелами інформації.

Національна безпека як соціальне явище, має також складну структуру, елементи і зв'язки якої за своєю сутністю, є також складними як за структурою, обсягом, зв'язками, так і закономірностями свого розвитку. Розглядаючи національну безпеку як систему на теоретичному рівні її сприйняття, доречно зазначити, що основною проблемою у такому разі, постає саме визначення поняття «система національної безпеки».

Система національної безпеки, як і будь-яка система, постає не як аморфна єдність, а має внутрішню структуру, складається з певної кількості елементів, які знаходяться в ієрархії у певний спосіб організованих систем. Так, система національної безпеки як досить складне соціальне явище у просторовому вимірі, з одного боку, у менш обсяговому вимірі є складовою соціальної системи, а з іншого – у більш відносному обсяговому вимірі, постає як система, до якої входять менш обсягові системи субрегіональної, регіональної та глобальної безпеки.

Національна безпека, як і будь-яка її складова, є складною системою, що характеризується нескінченною кількістю зв'язків, які відтворюють особливості розвитку людського роду як біологічного виду, діалектичний характер взаємодії суспільства та природи, специфіку внутрішніх соціальних зв'язків.

Система національної безпеки має досить складну структуру, елементи якої самі є складними системами зі своєю структурою, зв'язками та закономірностями свого розвитку.

Системі національної безпеки, як і будь-якій іншій системі, притаманні певні риси, до яких, доречно віднести: органічну взаємодію

природних і соціальних зв'язків, вплив яких на розвиток і забезпечення безпеки людини, суспільства та держави у різні періоди людської історії був неоднаковим; наявність матеріальних і духовних засад, поєднаних діяльністю зі створення необхідних умов забезпечення безпеки для розвитку людини, суспільства і держави; елементи структури системи безпеки, натомість, є складеними підсистемами, що взаємодіють між собою окремими аспектами; на певному етапі розвитку людини, суспільства та держави до складу елементів системи національної безпеки необхідно віднести: окрему особистість суспільних відносин; групу людей, які тривалий час перебувають у безпосередньому контексті (професійні, службові, територіальні та ін.); соціально-етнічні утворення (на рівні етнічної групи, народності, нації); верстви, класи; релігійні об'єднання; державу чи угруповання держав; організації з чіткою структурою (політичні партії, рухи, союзи).

Для системи національної безпеки суперечлива взаємодія елементів, підсистем, рис та функцій є важливою умовою її існування.

В Україні нині під впливом революційних подій 2013–2014 рр., а також під впливом збройної агресії з боку Росії відбувається поряд із трансформацією національної ментальності, і певний її розкол за безліччю напрямів – економічних, політичних, соціальних, конфесійних тощо. Становище ускладнюється тим, що в українському політикумі та суспільстві існують різні бачення системи національної безпеки тими чи іншими політичними силами, соціальними групами. Ці обставини об'єктивно призводять до соціальної напруженості у суспільстві, що знижує загальний рівень безпеки держави, суспільства та особи.

Аналіз системних підходів до забезпечення державної та національної безпеки на функціональному рівні потребує розгляду цього поняття як сукупності визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Під системою тут потрібно вважати

будь-який предмет або явище реальної дійсності, мислення та пізнання, які складаються з відповідних частин, елементів, об'єднаних в ціле.

З огляду на сприйняття самого змісту системи, як сукупності певних частин та елементів, що їй притаманні, найважливішими рисами цього явища виступають розчленованість і цілісність. Сукупність якісно визначених елементів і частин становить зміст системи, а сукупність закономірних зв'язків між цими елементами та частинами – її внутрішню структуру або форму вираження.

Крім того, природа складових елементів та характер структури системи – найрізноманітніші. Коли йдеться про систему національної безпеки України, необхідно підкреслити, що її змістом виступає сукупність державних органів (законодавчої, виконавчої та судової влади), громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних спільними цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, які здійснюють узгоджену діяльність у межах чинного законодавства України.

У такий спосіб, система державної та національної безпеки Української держави утворює єдиний державно-правовий механізм, у якому якісно визначені складові елементи безпеки і який вирішує завдання та виконує функції щодо захисту життєво важливих інтересів особи, держави і суспільства у межах повноважень, визначених чинним законодавством України [14]. Тобто, розглядаючи систему національної безпеки України в широкому розумінні, необхідно звернути увагу на те, що вона за формою вираження, виступає як державно-правова надбудова, орієнтована на практичну координацію усіх видів діяльності державних і громадських інститутів, з метою досягнення стратегічної мети України – побудови суверенної, демократичної, соціально-правової держави (ст. 1 Конституції України) [15].

Правовою основою функціонування системи державної та національної безпеки України виступають Конституція України, Закон

України «Про національну безпеку України», міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти [16].

Нове законодавство України про національну безпеку покликане розв'язати багато конкретних державно-управлінських проблем, яких нині накопичилося достатньо: від закріплення правових норм забезпечення безпеки (воєнної, державної, економічної, екологічної, інтелектуальної, інформаційної, генетичної, технологічної, психологічної, духовної тощо) – до контролю і нагляду за діяльністю самих органів, які її забезпечують.

Крім того, пошук має бути спрямований насамперед на вирішення двоєдиного завдання: формування якісно нової наукової бази державно-управлінської та правової політики – стратегії (концепції) національної безпеки; вироблення концепції розвитку законодавства у зазначених сферах. Задля уникнення помилок на практиці, для побудови принципово нової системи законодавства у сфері державної та національної безпеки України, потрібна високоякісна теоретико-правова база [17].

Визнання необхідності розвитку законодавства та нормативних правових актів, які регулюють відносини у цій сфері, потребують, безперечно, нового праворозуміння, яке набуває прикладної довершеності у правотворчості й правореалізації. У такий спосіб, визначення однієї з центральних категорій у теорії національної безпеки має не лише винятково теоретичний, а й практичний інтерес, оскільки це безпосередньо пов'язано з необхідністю формування системи національної безпеки України.

Проведений теоретико-методологічний аналіз структури системи державної та національної безпеки дав змогу з'ясувати, що вона відображає на сутнісному рівні форму розташування елементів і характер взаємодії її сторін та властивостей. Однією із найбільш важливих складових трансформації сучасного світу є посилення інтеграційних

процесів, де глобалізація та інтеграція визначають розвиток цивілізаційних процесів XXI ст. Глобалізація світового розвитку зумовлює зміну підходів до розробки базових засад зовнішньої політики Української держави.

У статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року № 2411-VI, визначені основні засади зовнішньої політики України, а саме [18]:

- забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права;
- забезпечення дипломатичними та іншими засобами і методами, передбаченими міжнародним правом, захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, її політичних, економічних, енергетичних та інших інтересів;
- використання міжнародного потенціалу для утвердження і розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку;
- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для розвитку української нації, її економічного потенціалу, історичної свідомості, національної гідності українців, а також етнічної, культурної, мовної, релігійної самобутності громадян України усіх національностей;
- утвердження провідного місця України у системі міжнародних відносин, зміцнення міжнародного авторитету держави;
- сприяння міжнародному миру і безпеці у світі, участь у всеосяжному політичному діалозі для підвищення взаємної довіри держав, подолання традиційних і нових загроз безпеці;
- поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації;

- підтримка зміцнення ролі міжнародного права у міжнародних відносинах, забезпечення дотримання та виконання чинних, вироблення нових принципів і норм міжнародного права;
- запобігання конфліктам у регіонах, що межують з Україною, та врегулювання наявних конфліктів;
- забезпечення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;
- створення сприятливих умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, підтримання з ними сталих зв'язків;
- забезпечення інтеграції України у європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі;
- підтримка розвитку торговельно-економічного, науковотехнічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди;
- забезпечення з метою повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу інтеграції економіки України у світову економічну систему;
- розширення міжнародного співробітництва з метою залучення іноземних інвестицій, новітніх технологій та управлінського досвіду в національну економіку в інтересах її реформування, модернізації та інноваційного розвитку;
- підтримка інтеграції України у світовий інформаційний простір [18].

Аналізуючи зазначені засади зовнішньої політики України, закріплені у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», необхідно зазначити, що агресія Російської Федерації проти України довела неадекватність політики позаблоковості, яка де-юре та де-факто не забезпечила територіальної цілісності нашої держави. Тому Закон потребував змін, а саме: вилучення положення, де йдеться про

позаблоковий статус України та включення концептуально-правових засад щодо курсу України на її повномасштабне членство в ЄС та НАТО. Відтак Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» від 23 грудня 2014 року № 35-VIII, були внесені зміни до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», відповідно до яких (частина перша ст. 11): «Україна як європейська держава, здійснює відкриту зовнішню політику і прагне рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, виходячи насамперед, з необхідності гарантування безпеки, суверенітету та захисту територіальної цілісності України» [19].

Відповідно до цього, українська влада повинна вжити рішучих заходів, спрямованих на системне відродження системи національної безпеки та її належне і постійне фінансування. На цей аспект звертається увага і в чинній Стратегії національної безпеки України від 26 травня 2015 року, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [20].

У такий спосіб, для сьогодення та подальшого розвитку майбутнього Української держави принципово важливим є визначення перспектив розвитку відносин, нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі на тлі нестабільності глобальної системи безпеки. Загроза з боку Російської Федерації, яка має довгостроковий характер, інші докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України, зумовлюють необхідність вступу до Альянсу, який створить поле для позитивних можливостей, які має використати Україна.

І євроатлантичний досвід, набутий при проведенні оборонного огляду, зокрема і сектору безпеки, при виконанні цільових планів Україна – НАТО, військово-технічна допомога окремих країн Альянсу у протистоянні України збройній агресії Росії, переконливо доводить, що ми маємо скористатися цим шансом для прискорення реформ і

гарантування своєї безпеки та демократичного суспільного поступу України.

Вступ України до НАТО, по-перше, сприятиме її виходу із постімперського простору, підштовхне до прискорення внутрішньополітичних та економічних перетворень; по-друге, це зміцнення державних інститутів, зокрема системи національної безпеки. Відомі вчені та політичні діячі (Н. Макіавеллі, М. Вебер, К. Маркс) вважали, що держава починається з суддів, поліції та армії. Для нашої країни це означає, що реформування та посилення цих інститутів гарантуватиме державний суверенітет України, її прогресивний розвиток; по-третє, це призведе до зростання значення держави в глобалізаційному вимірі, зокрема у прийнятті глобальних рішень у сфері безпекової політики [21].

Підхід України до розв'язання проблем зовнішньої безпеки пов'язаний з тим, що в умовах глобалізаційних і інтеграційних процесів у світі неприпустимо забезпечувати власну безпеку за рахунок зменшення рівня безпеки інших країн. Аналіз наукових досліджень свідчить, що в умовах нарощування інтенсивності світової глобалізації та інтеграції, всебічна оцінка співвідношення національного і міжнародного щодо захисту їх інтересів виявляється ключовою передумовою розуміння зміни поглядів на місце і роль зовнішньої безпеки [22].

Будь-яке концептуальне бачення, пов'язане із забезпеченням зовнішньої безпеки, має бути сформоване відповідно до конкретних історичних умов. Так, традиційно склалося, що кожна держава, зазвичай, опиралася на власний потенціал для запобігання і зменшення гостроти тих чи інших загроз. Проте з середини ХХ – початку ХХІ ст., відбувається трансформація поглядів у сучасній світовій безпековій політиці, відповідно до яких чимало проблем зовнішньої безпеки вирішувати самотужки стає неможливим, у зв'язку з цим об'єктивно виникає потреба в об'єднанні зусиль багатьох держав світу.

Висновки. Сучасний інтегрований світ переконливо свідчить, що неможливо звести забезпечення зовнішньої безпеки лише до меж національних кордонів тих чи інших держав. Саме тому єдиним і найбільш виваженим і реальним шляхом забезпечення зовнішньої безпеки України може стати пошук та налагодження взаємовідносин з Європейським Союзом і Сполученими Штатами Америки з метою більш ефективної реалізації та захисту своїх національних інтересів. Однак, за умов нинішньої геополітичної ситуації, яка склалася у світі, провідними векторами розвитку зовнішньої політики Української держави може бути максимальне розширення зв'язків з країнами Західної Європи і США. За цих обставин, керівництво Української держави повинно чітко усвідомити, що на початку ХХІ ст. у зовнішній політиці України, як на східному, так і на західному напрямках, настав якісно новий етап. Це свідчить про те, що багатовекторність державної політики України має залишитись у минулому.

Зовнішньополітична діяльність України у сфері гарантування національної безпеки держави спиратиметься на політику європейської і євроатлантичної інтеграції та здійснюватиметься на різних рівнях – глобальному, регіональному, міжрегіональному, субрегіональному, транскордонному. На глобальному рівні Україна розглядає поглиблення стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки, як гарантом міжнародної безпеки на євроатлантичному просторі, на основі Хартії Україна-США про стратегічне партнерство [20].

Агресія Росії проти України збільшила актуальність реформування Ради Безпеки ООН. Тому у межах роботи Генеральної Асамблеї ООН, увага має зосереджуватися на підтримці таких ініціатив з реформування Ради Безпеки ООН, які забезпечать її адекватне реагування на порушення міжнародного права, навіть якщо порушник є постійним членом цього органу.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / під заг. ред. М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. Київ: ФОРУМ, 2001. Ч. 1. 855 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: А.С.К., 2003. 926 с.
3. Чуйко З.Д. Деякі аспекти співвідношення понять національної та державної безпеки. *Конституція України основа побудови правової держави і громадянського суспільства: тези доп. та наук. повідом. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (26–27 червня 2006 р.)* / за заг. ред. М. І. Панова. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2006. С. 9–10.
4. Мошняга Л.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти конституційних основ національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 226 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 7-ме вид., переробл. та допов. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с.
6. Гордієнко С.Г. Сутність та зміст поняття «державна безпека». *Стратегічна панорама*. 2003. № 2. С. 114–120.
7. Пилипчук В.Г. Еволюція наукових поглядів стосовно поняття «державна безпека». URL: <http://ua.textreferat.com/referat-11854-1.html>
8. Пилипчук В.Г. Формування теоретико-правових основ забезпечення державної безпеки країни (кінець ХХ початок ХХІ століття): монографія. Київ, 2008. 359 с.
9. Блистів Т.І., Колесник В.Т., Пригунов П.Я., Карпова К.В. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. Київ, 2015. № 4 (81). 172 с.

10. Колесник В.Т. Концептуальна модель національної безпеки України. *Імперативи розвитку цивілізації: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції «Інформаційна безпека у воєнній сфері. Сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 31 березня 2015 року)*. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2015. № 2. С. 167–170.

11. Ліпкан В.А. Національна безпека України: монографія. Київ: Кондор, 2013. 437 с.

12. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

13. Максимов А.Б. Тайный фронт холодной войны. Серия «Гриф секретности снят». Москва: Вече, 2015. 288 с.

14. Нікітенко О.І. Теоретичні проблеми удосконалення забезпечення внутрішньої безпеки держави правоохоронними органами: канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2013. 405 с.

15. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

16. Зайцев М.М. Правове регулювання забезпечення інформаційної безпеки у сфері оборони: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 21 с.

17. Антонов В.О. Проблеми правового забезпечення національної безпеки України. *Держава і право*. 2011. Вип. 54. С. 145–150.

18. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

19. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#n11>.

20. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

21. Харбан І.А. Система європейської безпеки і напрямки воєнно-політичної інтеграції України до її структури: монографія. Київ: Варта, 2005. 544 с.

22. Общая теория национальной безопасности: учебник / под общ. ред. А. А. Прохожева. 2-е изд., дополн. Москва: РАГС, 2005. С. 151–153.

REFERENCES

1. Potebenko, M.O. & Honcharenko, V.H. (2001), *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: u 2-kh ch.* [Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine: in 2 parts] [in Ukrainian].

2. Yatsenko, S.S. (2003), *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine], Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].

3. Chuiko, Z.D. (2006), *Deiaki aspekty spivvidnoshennia poniat natsionalnoi ta derzhavnoi bezpeky* [Some aspects of the relationship between national and state security], *Konstytutsiia Ukrainy osnova pobudovy pravovoi derzhavy i hromadianskoho suspilstva: tezy dop. ta nauk. povidom. uchasnykiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. molodykh uchenykh ta zdobuvachiv (26–27 chervnia 2006 r.) / za zah. red. M. I. Panova - The Constitution of Ukraine is the basis for building the rule of law and civil society: thesis add. and science. message. participants All-Ukrainian scientific-practical conf. young scientists and applicants (June 26-27, 2006) / for general ed. MI Panov*, Kharkiv: Nats. yuryd. akad. Ukrainy: 9-10 [in Ukrainian].

4. Moshniaha, L.V. (2011), *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty konstytutsiinykh osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08* [Criminal liability for crimes against the constitutional foundations of national security of Ukraine: dis. ... cand. jurid. Science: 12.00.08], Kharkiv [in Ukrainian].

5. Melnyk, M.I. & Khavroniuk, M.I. (2010), *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical

commentary on the Criminal Code of Ukraine], Kyiv: Yurydychna dumka [in Ukrainian].

6. Hordiienko, S. H. (2003), Sutnist ta zmist poniattia «derzhavna bezpeka» [The essence and content of the concept of «state security»], *Stratehichna panorama - Strategic panorama*, Vol. 2: 114–120 [in Ukrainian].

7. Pylypchuk, V. H. Evoliutsiia naukovykh pohliadiv stosovno poniattia «derzhavna bezpeka» [Evolution of scientific views on the concept of «state security»], Retrieved from <http://ua.textreferat.com/referat-11854-1.html> [in Ukrainian].

8. Pylypchuk, V.H. (2008), Formuvannia teoretyko-pravovykh osnov zabezpechennia derzhavnoi bezpeky krainy (kinets KhKh pochatok KhKhI stolittia): monohrafiia Formation of theoretical and legal foundations of state security of the country (late twentieth and early twentieth century): monograph], Kyiv [in Ukrainian].

9. Blystiv, T.I. & Kolesnyk, V.T. & Pryhunov, P.Ya. & Karpova, K.V. (2015), Kontseptualni pidkhody do vyznachennia metodolohichnoi funktsii zakonodavchoho zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Conceptual approaches to determining the methodological function of the legislative support of national security of Ukraine], *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo: naukovyi zhurnal. Serii: Yurydychni nauky - Foreign trade: economics, finance, law: a scientific journal. Series: Legal Sciences*, Vol. 4 (81) [in Ukrainian].

10. Kolesnyk, V.T. (2015), Kontseptualna model natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Conceptual model of national security of Ukraine], *Imperatyvy rozvytku tsyvilizatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii «Informatsiina bezpeka u voiennoi sferi. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku» (Kyiv, 31 bereznia 2015 roku) - Imperatives of civilization development: materials of the International scientific-practical conference «Information security in the military sphere. Current state and prospects of development » (Kyiv, March 31, 2015)*, Kyiv: FOP O. S. Lipkan, 2015. Vol. 2: 167–170 [in Ukrainian].

11.Lipkan, V.A. (2013), *Natsionalna bezpeka Ukrainy: monohrafiia* [National Security of Ukraine: monograph], Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

12.Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy» [Law of Ukraine «On National Security of Ukraine»], Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. [in Ukrainian].

13.Maksymov, A.B. (2015), *Tainyi front kholodnoi voyny. Seryia «Hryf sekretnosty sniat»* [The Secret Front of the Cold War. The «Seal of Secrecy» series has been removed], Moskva: Veche [in Russian].

14.Nikitenko, O.I. (2013), *Teoretychni problemy udoskonalennia zabezpechennia vnutrishnoi bezpeky derzhavy pravookhoronnyimi orhanami: kand. yuryd. nauk: 12.00.07 - administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo* [Theoretical problems of improving the internal security of the state by law enforcement agencies: Ph.D. jurid. Sciences: 12.00.07 - administrative law and process; finance law; information law], Khakiv [in Ukrainian].

15.Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine], Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian].

16.Zaitsev, M.M. (2014), *Pravove rehuliuвання zabezpechennia informatsiinoi bezpeky u sferi oborony: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07* [Legal regulation of information security in the field of defense: author's ref. dis. ... Cand. jurid. Science: 12.00.07], Kharkiv [in Ukrainian].

17.Antonov, V. O. (2011), *Problemy pravovoho zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Problems of legal support of national security of Ukraine], *Derzhava i pravo - State and law*, Vyp. 54: 145–150. [in Ukrainian].

18.Zakon Ukrainy «Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky» [Law of Ukraine «On Principles of Domestic and Foreign Policy»], Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [in Ukrainian].

19.Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vidmovy Ukrainy vid zdiisnennia polityky pozablokovosti» [Law of Ukraine «On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning Ukraine's

Refusal to Implement a Non-Bloc Policy»], Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#n11>. [in Ukrainian].

20.Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [Decree of the President of Ukraine on the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 6, 2015 «On the National Security Strategy of Ukraine»], Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. [in Ukrainian].

21.Kharban, I.A (2005), Systema yevropeiskoi bezpeky i napriamky voienno-politychnoi intehtratsii Ukrainy do yii struktury: monohrafiia [The system of European security and directions of military-political integration of Ukraine to its structure: a monograph], Kyiv: Varta [in Ukrainian].

22.Prokhozheva, A. A. (2005), Obshchaia teoriya natsyonalnoi bezopasnosty: uchebnyk [General theory of national security: a textbook], Moskva: RAHS: 151–153 [in Russian].

*Подано до редакції 26.09.2022 р.
Прийнято до друку 17.10.2022 р.*